

DOI 10.31558/2617-0248.2023.8.7

УДК 321.7-021.351:321.63:323.39

**ОЛІГАРХІЧНИЙ ЕЛІТАРНИЙ ЕГОЦЕНТРИЗМ ТА ЕГОЇЗМ
ЯК ПЕРЕПОНА ДО КОНСОЛІДОВАНОЇ ДЕМОКРАТІЇ**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9719-6836>**Буркало В. В., к. філос. н., доцент Ужгородського національного університету**

В статті проаналізовано імпліцитну природу олігархічного егоцентризму та егоїзму як продукту олігархічного его. Его задає матричну нецілісність психічного олігархів і продукує онтологічну неякісність олігархічної свідомості. Наголошено, що олігархізація – експліцитний вираз олігархічного егоїзму та егоцентризму на індивідуальному, груповому, соціальному, міжнародному рівнях, з можливістю переваг на шкоду національним інтересам.

Феноменологічно проявляючись в економічному, соціальному, політичному, правовому, управлінському, інформаційному, когнітивному, моральному, культурно-мовному різновидах політичного буття, олігархічний егоїзм має маскулітний характер, потребує маніпулятивного ідейного самовиправдання. Їх (різновидів) раціоналізація і констеляція має тенденцію переростання ситуативного індивідуально-групового (кланово-олігархічного) егоїзму в стійкий, локальний в тотальний з кристалізацією в олігархічно-клановому режимі.

Вказано, що олігархічний егоїзм, егоцентризм деформує всю систему відносин в українському соціумі, накладає свої корупційні проєкції на основні групи (підприємців, чиновників, суддів, політичний клас), перешкоджає демократизації інститутів, норм, правил, процедур, цінностей, переконань, зразків поведінки, політичної культури, мислення всіх груп, формує олігархічний тип людини, підриває віру громадян і політичних акторів в демократію, в чесність і дієвість правил гри, верховенство права, рівність перед законом, довіру один до одного, розкладає державу зсередини.

Показано, що олігархія – крайня форма елітарного правління, вкрай егоїстична і егоцентрована за своєю психологією, що є основою її самовідтворення і вразливості України щодо зовнішніх загроз. Антидемократичність – атрибутивна якість олігархії. А тому консолідована демократія в її інституційно-процедурному, без утвердження соціальних прав, розумінні за олігархічного режиму унеможливується як на рівні еліт, бо олігархи є антидемократичною елітою, так і на процедурному, суб'єктивно-психологічному та інституційному рівнях. Деолігархізація – необхідна умова поступу до консолідованої демократії. Приборкання его і егоїзму – необхідна умова деолігархізації.

Ключові слова: его, олігархія, олігархічний режим, олігархічний егоцентризм та егоїзм, консолідована демократія.

Burkalo V.V. Oligarchic elitist egocentrism and egoism as an obstacle to the formation of a consolidated democracy

The article analyzes the implicit nature of oligarchic egocentrism and egoism as a product of the oligarchic ego. Ego sets the matrix inconsistency of the psyche of the oligarchs and produces the poor ontological quality of the oligarchic consciousness. It is emphasized that oligarchization is an explicit expression of oligarchic egoism and egocentrism at the individual, group, societal, and international levels, with the possibility of advantages to the detriment of national interests.

Manifesting itself phenomenologically in the economic, social, political, legal, managerial, informational, cognitive, moral, cultural-linguistic varieties of political life, oligarchic egoism has a masculine character and requires manipulative ideological self-justification. The rationalization and constellation of these varieties has a tendency to grow from situational individual-group (clan-oligarchic) egoism into stable one, and local one into total egoism with crystallization in the oligarchic-clan regime.

It is indicated that oligarchic egoism, egocentrism deforms the entire system of relations in Ukrainian society, imposes its corruption projections on the main groups (entrepreneurs, officials, judges, the political class), hinders the democratization of institutions, norms, rules, procedures, values, beliefs, models of behavior, political culture, thinking of all groups, it forms an oligarchic type of person, undermines the faith of citizens and political actors in democracy, in the honesty and effectiveness of the rules of the game, the rule of law, equality before the law, trust in each other, it destroys the state from within.

It is shown that the oligarchy is an extreme form of elitist rule, extremely selfish and self-centered in its psychology, which is the basis of its self-reproduction and Ukraine's vulnerability to external threats. Anti-democraticness is an attributive quality of oligarchy. And therefore, consolidated democracy in its

institutional-procedural sense, without the establishment of social rights, under the oligarchic regime becomes impossible both at the level of the elites, because the oligarchs are an anti-democratic elite, and at the procedural, subjective-psychological, and institutional levels. De-oligarchization is a necessary condition for progress towards a consolidated democracy. Taming the ego and selfishness is a necessary condition for de-oligarchization.

Keywords: ego, oligarchy, oligarchic regime, oligarchic egocentrism and egoism, consolidated democracy.

Постановка та дослідженість проблеми. Демократія є цивілізаційним набутком людства. Планетарний рух до демократії – складний, тривалий, з циклічними хвилями приливів і частковими відступами процес. Її утвердження відбувається нерівномірно, спорадично, але поступально. В Україні перехід до консолідованої демократії затягнувся, а бажаного все ще не досягнуто. Війна авторитарної Росії проти України є агресивною спробою зупинити поступ до консолідованої демократії і консолідації української нації на демократичних і антиолігархічних засадах – наочної альтернативи імперсько-авторитарній формі самоствердження росіян, неспроможних кинути виклик власній олігархії й персоналістському режиму, перетворившись на безвольну безсуб'єктну маніпульовану жертву групового егоїзму егоцентричної правлячої еліти імперії й прагнучи затягти українців в цей стан.

Введення воєнного стану в Україні – не тільки важке випробуванням для української громади, держави, а і виклик для демократії. Втім, цим не ставиться під сумнів обраний шлях, ба більше, увиразнюється рішучість народу й влади захистити право українців на свободу, власну самобутність, актуалізуючи масове усвідомлення, що демократії між собою не воюють, а самосвідомо громада може і повинна визначати суспільні пріоритети на благо цілому, а не безальтернативно приймати як належне груповий егоїзм обмеженого кола правлячої егоцентричної еліти.

В політичній науці концепт консолідованої демократії усталився (праці Г. О'Доннела, Х.Валенсуелу, Ф.Шміттєра, Н. Гіліо, Х.Лінца, А. Степана, Л. Даймонда, А.Пшеворського), хоча науковці пропонують нові підходи (А.Красносільська) до визначення консолідованої демократії чи дискутують щодо конкретних її параметрів, складників. Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників (В.Горбатенко, Г.Зеленько, Ю.Мацієвський, О.Фісун, Г.Шипунов, Т. Кузьо, Ж. Шатунієте) є розуміння, що в Україні консолідованої демократії не досягнуто, натомість склався гібридний олігархічний режим, олігархічну природу якого досліджували фахівці.

А.Колодій започаткувала аналіз понять «олігархи», «олігархія», «олігархізація» у вітчизняному науковому дискурсі, розглядаючи в 2001 р. олігархів як політичну силу, яка прагне до встановлення олігархії в Україні в якості однієї з ймовірностей [7, с.35]. Дослідницька увага зосереджувалась також на сутності, основних особливостях, механізмах виникнення олігархічного політичного режиму (Г.Коржов [9]), негативах і позитивах його функціонування (М.Михальченко), деструктивній ролі олігархів як акторів олігархічного режиму (Т.Ляшенко), ролі фінансово-промислових груп у його трансформації (С.Брехар), олігархії як різновидові ліберальної демократії (С.Кононенко [8]), механізмах, методах впливу олігархічних груп на вироблення політики (В.Рейтерович), причинах появи олігархів, реакції на них, порівнянні олігархії України, США, Росії (А.Аслунд, (2005)), негативах економіко-політичних наслідків олігархізації (Ю.Кіндзерський, інші [11]).

Такі дослідження дозволили розкрити закономірності, що є в основі гібридного олігархічно-кланового режиму та запропонувати низку заходів для виходу з нього. Однак опір змінам вказує на наявність внутрішнього опору в структурах психічного, іманентного природі олігархічної свідомості і пов'язаного з олігархічним егоцентризмом та егоїзмом. Водночас літератури з аналізу природи олігархічного егоцентризму вочевидь бракує. Такий аналіз потребує не тільки розгляду феноменології прояву олігархічного егоцентризму та егоїзму, що побіжно в літературі присутній, а спроби глянути на його внутрішню природу, іманентну цьому явищу. І здійснені владою кроки з деолігархізації [5; 15], й самі, здавалось би, межові виклики і соціальний стрес в умовах екзистенційної для українців війни не усунули заданий олігархією тренд егоцентризму, зловживань, засвідчуючи глибинну суть проблеми.

Метою та завданнями статті є аналіз природи і специфіки олігархічного егоцентризму та егоїзму в Україні як перепони до консолідованої демократії, механізму вияву інтенцій, що живлять егоцентризм та егоїзм, з'ясування і систематизація олігархічних форм їх прояву, можливих типів, їх активізації в умовах конфлікту з владою або громадянським суспільством, егоїстичну детермінацію олігархічних пріоритетів, залежностей та ризиків для українського соціуму та держави. При аналізі використано загальнонауковий, історичний, системний, структурно-функціональний, психоаналітичний та діалектичний методи дослідження, що уможливило аналіз олігархічного егоцентризму, егоїзму в розмаїтті феноменальних виявів, їх структурної обумовленості его і впливу на олігархічні пріоритети та опір транзиту.

Виклад основного матеріалу. Концепт егоцентризму розвинутий в межах психології та етики. Егоцентрист, концентруючись на собі, нездатен зрозуміти інших. Його егоцентризм переростає в егоїзм з перевагами власних інтересів над інтересами і потребами соціуму як прояв крайнього індивідуалізму. Егоїст здатен усвідомлювати потреби й інтереси інших, та нехтує ними.

Егоїзм підпорядковує собі інтелект, волю, надаючи їм егоїстичного забарвлення і спрямованість. Вони (інтелект, воля) обслуговують его-жадання. Завдяки інтелекту раціонально визначаються егоїстичні цілі та засоби їх реалізації, а воля стає інструментом его у нав'язуванні своєї его-волі решті як верховної волі. Психологічний егоцентризм вибудовує внутрішній его-простір олігархів. Він екстеріоризується назовні через контроль над своїм соціальним оточенням у формі нав'язування доктрин, переконань, стратегій (інформаційного, когнітивного й управлінського егоїзму) в якості безальтернативних або найефективніших. Контроль над ЗМІ – ключовий елемент олігархічного контролю за мисленням та поведінкою соціуму й нав'язування свого когнітивного егоїзму в системі раціоналізованих логік і маніпулятивних практик з позірною переконливістю для масової свідомості.

В свідомості олігархів гіпертрофованим є їх его, домінуючи в структурі психічного над всіма іншими складниками і підпорядковуючи останніх собі, породжуючи егоїзм і егоцентризм в якості атрибутів его-свідомості. Продуктом функціонування домінанти его є відповідна его-матриця свідомості, яка задає ідентичнісне самоусвідомлення, мисленнєві патерни та концептуалізацію світосприйняття, стани ума та почуттів, систему переконань й образів, впливає на мотивацію, волю, пам'ять, активізує їх у свідомих та неусвідомлюваних програмах шаблонів мислення, почуттів та дій з варіативним розмаїттям в межах усталених переконань ума, обмеженого в'язницею ілюзій его.

Его з латини (ego) – це «я». У К. Юнга его – «комплексний фактор, з яким пов'язані всі змісти свідомості», «центр поля свідомості» [17, с.15], «свідоме», «вихідна точка поля свідомості», «фактор свідомості par excellence», що «виникає із зіткнення соматичного фактора з довкіллям і, вже як суб'єкт, розвивається з подальшим зіткненням як із довколишнім, так і внутрішнім світом» [17, с.16 -17]. Я (его) «підрядне самості і відноситься до неї як частина до цілого». Воно наділене суб'єктивним почуттям свободи, що дозволяє йому приймати вільне рішення, реалізуючи свою свободу волі «у межах поля свідомості» [17, с.18]. Однак, за К. Юнгом, его наштовхується зовнішньо на вимоги довкілля, а внутрішньо його свобода волі «поза полем свідомості ...натрапляє на свої межі в суб'єктивному внутрішньому світі, тобто там, де вона потрапляє в конфлікт із фактами самості». Его, попри свою свободу волі і індивідуальну унікальність, «не може нічого вдяти супроти самості», але може приводити до патологій, або «асимілюється, і значною мірою видозмінюється» з глибокими перетвореннями особистості [17, с.18-19]. Отже, его є частиною особистості, «однак – не є нею самою». І «його свобода обмежена» умовами позасвідомої психіки, «а його залежність – доведена», хоча «неможливо оцінити, наскільки ... воно вільне від умов позасвідомої психіки» [17, с.20].

З позицій холізму як концепту постнекласичної науки будь-яка фрактальна частка функціонує в цілісності єдиного буття, перетворюючись на дисфункціональну в разі невідповідності єдності цілого, в межах якого вона функціонує. Попри переконання З. Фрейда, що егоїзм є виразом природного інстинкту самозбереження, в деяких новітніх поглядах его концептуалізується як психологічне новоутворення на певному етапі еволюції свідомості, яке сформовано із дуальності і створює завісу ілюзій, через які суб'єкт сприймає світ [18; 20; 22; 23]. В казці его і егоїзм символізовано багатоголовим змієм, який ув'язнює душу-князівну [2, с.440]. Звільнення від ілюзій світосприйняття є процесом відсікання голів (его-якостей) его-змія сотером – внутрішнім спасителем, що виражає більш високоорганізовану структуру свідомості. Він є переможцем змія і уособлює чисту свідомість, яка єднає все суще в єдине ціле. Архетипом цілісності [17, с.66] цієї чистої свідомості у К. Юнга є «самість», а «Христос унаочнює архетип самості» [17, с.61], «Христос є ... найближчою аналогією самості та її значення» [17, с. 71], «Христос – символ самості» [17, с.101]. То ж сотер – спаситель – Христос – самість долає внутрішнього змія-его. У К. Юнга темний бік психічного, як відомо, символізовано архетипом «тіні», з його християнським еквівалентом, за К. Юнгом, антихриста, диявола [17, с.67,] чи «антагоністичного представника хтонічного темного світу» у міфології [17, с.57]. К. Юнг прямо заявляє: «Коли ми у традиційній постаті Христа впізнаємо паралель щодо психічного явища самості, то Антихрист відповідає тіні самості, власне, – темній половині людської тотальності, яку не можна оцінювати надто оптимістично». І в цьому процесі диференціації психічних змістів з дорослішанням індивідуальної та колективної психіки «зростає напруга між верхом і низом» [17, с.68 – 69], між високоорганізованою структурою цілісності (Вище Я, самість, індивідуальний Христос) і его, «я», «тінню», дияволом, антихристом, змієм. В «рамках християнських психології та символіки» проявляється психологічна «закономірність: ідеалові одуховнення, що прагне вгору, шлях перетнула матеріалістична пристрасть, що керує матеріалом і завойовує Землю, цілком прикута до неї» [17, с.69].

Вже Платон підмітив, що у олігархів такою всепоглинаючою матеріалістичною пристрастю, яка керує їх психічними змістами є жадібність «до наживи та грошей» [12, с.249], просуваючи олігархів «по дорозі жадоби до великих статків» [12, с.248] з «навальною невідворотністю» й призводить до «перетворення любові до шаноби на хтивість до золота» [12, с. 252]. Матричною структурою олігархічного егоїстичного умонастрою, за Платоном, є самосвідомий вибір посадити «на троні своєї душі начало ненаситності й корисливості» як «царя», з послухом йому начала розумності та начала несамовитого духу [12, с.252]. «Першому не дозволить ні вираховувати, ні розглядати чогось іншого, окрім того, як можна було б примножити свої скромні статки, а другому не дасть захоплюватись чимось і поважати будь-що інше, крім багатства та багатіїв, і виявлятиме свій гонор тільки у здобуванні грошей або ж у тому, що веде до цієї мети» [12, с.252]. Вже на матричному рівні психічного є «розбрат між цими трьома початками, ... внутрішня

боротьба між ними, ... бунт» пожадливого начала «проти всієї цілості душі, щоб панувати в ній, хоча та частина за своєю природою не призначена для цього, вона повинна коритися тому началу, якому належить владарювати» [12, с.136]. Етичним продуктом психоментальної дисфункціональності начал є аксіологічне перевертання вершини піраміди устремлінь – замість устремління до вищого, вивищення благородства і блага цілого, спрямованість «прикутості до Землі» («наскільки більше вони цінують гроші, настільки ж менше шанують добротність») [12, с.248]. Саме тінь (К. Юнг), як сукупність «меншовагартісних рис характеру», «є моральною проблемою, яка кидає виклик усій Я-особистості». Окремі риси тині «чинять запеклий опір моральному контролю» через проєкції, які єго як суб'єкт, як центр поля свідомості не усвідомлює [17, с.22-23]. І тоді такі «заземлені» риси єго-суб'єктом транслюються соціуму як норма, а предмет їх домагань навіюється як всезагальний ідеал.

Матрична нецілісність начал як іманентна природа психічного олігархів продукує закономірну неякісну якість – олігархічний єгоїзм та єгоцентризм. Олігархізація – їх експліцитний вираз. Р. Міхельс це продемонстрував на феноменології «психології самої організації», [19, с.241] як організаційного ускладнення політичних партій, профспілок, великих організаційних структур, наголосивши на тенденції конвертації організаційної компетенції та статусно-рольової ієрархічності групової еліти в систему індивідуальних та групових переваг і привілеїв. Така єгоїстична конвертація, як відомо, отримала назву «залізний закон олігархічних тенденцій». Звільнення від деяких «легковажних і поверхневих демократичних ілюзій» щодо зазначених олігархічних тенденцій, «аналіз олігархічних небезпек» [19, с.243, 245], що перешкоджають досягненню більш зрілих форм демократії, їх мінімізація, було одним із завдань дослідження Р. Міхельса.

Власне про політичну екстеріоризацію олігархічного єгоїзму наголошують вітчизняні науковці, коли говорять про інституціоналізовані неформальні практики (непотизм, корупцію, кумівство) з їх соціальними нормами, звичаями, моральними цінностями, когнітивними структурами [9, с.107-108], що часто зводять нанівець демократичну нормотворчість і є ледь не основним гальмом в транзиті до консолідованої демократії. Латентна сила такого єгоїзму пересилує артикульовані політичними акторами обіцянки подолати олігархію та спроби інституціоналізувати деолігархізацію.

Назвемо деякі прояви олігархічного єгоїзму та єгоцентризму. Він має свої індивідуальний, груповий, національний та цивілізаційний виміри. На індивідуальному рівні він є властивістю психіки окремих індивідів, і характеризується їх спрямованістю на досягнення власних переваг. Відзначимо, що він має чітко забарвлену маскуліність, що відображає більш різко проявлювану чоловічу домінанту репресивного щодо власної натури утиску здібності до співчуття і емпатії, концентруючи увагу самосвідомості на власних переживаннях, бажаннях, пожеданнях, самоствердженні. Серед українських жінок могла претендувати на «олігархічний статус» Ю. Тимошенко на початку своєї кар'єри, отримавши кличку «газової принцеси», згодом зосередившись на політичній діяльності й дистанціювавшись від власного бізнесу.

Груповий олігархічний єгоцентризм і єгоїзм носить клановий характер, з клітально-патронажною системою відносин і міжклановою конкурентною боротьбою. В межах держави можна говорити про державний олігархічний єгоцентризм, коли олігархічні групи схильні координувати свої зусилля для отримання преференцій чи самовідтворення олігархату і створення кланово-олігархічного режиму, який склався в Україні. Приватизація Криворіжсталі Р. Ахметовим та В. Пінчуком, в 6 разів менше за ціну при прозорій реприватизації – типовий приклад ситуативного збігу єгоїстичного інтересу двох наближених до влади олігархів. «Ротердам+» за президенства П. Порошенка – в цьому ж ряду. Залучення представників олігархії інших країн задля лобювання, кооперації й переваг в міжнародних чи ж бо національних проєктах вказує на олігархічний єгоцентризм міжнародного рівня.

За типами можна виокремити: згаданий ситуативний єгоїзм; стійкий, як-от наміри переглянути реприватизацію Криворіжсталі за президенства В. Януковича чи Приватбанку за президенства В. Зеленського; ідейно-ціннісний, який потребує світоглядного обґрунтування єгоїзму в якості своєї корисності, незамінності, неминучості. Утворення фінансово-промислових груп (ФПГ) базувалось на ідеології необхідності сприяння вітчизняному великому бізнесу як гарантії використання промислового комплексу в інтересах української економіки, відтак, українського народу, а не транснаціональних компаній (ТНК) з ризиком перетворення в сировинний придаток, бідності українців, слабкості держави, її залежності від розвинених країн; локальний, коли є локалізація на окремих видах чи сферах діяльності; тотальний – всеохопний.

Серед розмаїтих його видів економічний (бізнес) олігархічний єгоцентризм в Україні став кристалізатором появи олігархів. Його єгоїстична суть – максимальний прибуток тут і зараз, монополізація сировинних галузей, підприємств, напівфабрикатне виробництво, а високотехнологічне (вимагало більших організаційних, фінансових зусиль, капіталовкладень, підготовки, навчання цілих груп висококваліфікованих), було занедбано чи примітивно (на металобрухт) використано, з наслідками, яких ніби хотіли уникнути. Фобії щодо ТНК стали приводом для єго наближених до влади осіб легітимізувати в громадській думці власний єгоїзм в «переконливій» формі приватизації. Громадянське суспільство цей єгоїзм не готове було приборкати.

Економічний олігархічний єгоїзм живить соціальний єгоїзм, мінімізуючи витрати олігархів на роботу силу, сплату податків. Звідси втрата висококваліфікованих груп, часткова їх пролетаризація, люмпенізація, маргіналізація, перекаваліфікація, трудова міграція, депопуляція. В освіті це призвело до витіснення чоловіків зі школи, її фемінізації, появи вакансій. Подібне спостерігається у вузівській системі та науці, що є наслідком

низького рівня оплати праці тих соціальних груп, без функціонування яких соціум в інноваційному світі втрачає свою життєздатність, політичний режим – потенціал демократичності, держава – силу і динаміку, а духовний розвиток – перспективу переорієнтації з утвердження його на розвінчання його ілюзій, розототожнення з ним і пріоритетністю екзистенції софійного начала [1, с.33; 24; 25] цілісної людини постнекласики.

Різка майнова поляризація, «це лихо з лих» (Платон), між купкою «понад міру багатих» і переважною більшістю, що «нижче всякої міри бідні» – закономірна норма і атрибут олігархії («за олігархій ніщо не ... на заваді ... подібному») [12, с.250]. Подібне не заважає сучасним олігархам сприймати себе як соціально корисних менеджерів і найбільших платників податків. Такий соціальний егоїзм олігархів викликає захисну реакцію его як серед патерналістськи налаштованих, особливо екстерналів, так і частини дискримінованих груп та громадян, неприйняття ними демократії, готовність обміняти свободу на соціальні гарантії і «підвищення порядку» [3], замилювання і електоральна підтримка авторитарних лідерів (В. Януковича, Л. Кучми), вбачання в демократії її маніпулятивної і демагогічної суті, яка легітимізує владу шахраїв, здириків. Все це стає перепоною для громадянської та політичної консолідації на демократичних засадах і затуляє час транзиту.

Обмежене інституційно-процедурне розуміння консолідованої демократії, без врахування в умовах транзиту важливості її соціального складника, зменшує: а) її привабливість, кількість прихильників; б) збільшує: кількість її опонентів; можливості олігархів під час виборів «соціальною допомогою та проектами» спроб впливу на електоральні вподобання; дає аргументи і надії прихильникам авторитаризму заперечувати демократію як обман; в) консолідує олігархат там, де він вже встиг інституціоналізуватися, в протидії решті соціуму, як це має місце в Україні, коли заможні за високої нерівності налаштовані проти демократії [4]; г) не враховує поляризацію в багатстві і доходах між групами багатих і бідних, що при посиленні поляризації сприяє політичній нестабільності, посилює авторитаризм, а в умовах перманентної економічної кризи розмиває середній клас [16, с.273] і є перепоною для консолідованої демократії. Зарубіжні, вітчизняні фахівці, експерти відзначають, що соціальна нерівність в Україні є однією з найбільших у світі. Коефіцієнт Джині для України коливається від 0,3 до 0,6, різниця в доходах між 10 % найбагатших і 10 % найбідніших з врахуванням тіньових доходів – 40 разів [10, с.176]. За нерівністю у особистому багатстві (індекс багатства Джині – 90.1) Україна була третя після Казахстану (92.6) та Єгипту (91.7) [21]. Епідемія, війна поглибили нерівність [13]. Для України, оточеної російською і білоруською агресивними автократіями з «незмінними» президентами-диктаторами і маніпулятивною пропагандою, де рівень життя і пенсійного забезпечення є зовнішньо привабливим для українців з низькими доходами, це: додаткові сумніви в спроможності демократії переважати авторитарні режими за рівнем життя та людського розвитку; джерело і ризики сепаратизму й колаборації з агресором як схиблені форми імперського его в Україні.

Економічний і соціальний егоїзм переростає в політичний. Він проявляється як в окупації державної машини («захоплена держава» [6]), так і в прагненні унеможливити створення інститутів олігархічного обмеження (антиолігархічного законодавства, органів, громадської думки, настроїв, етосу, інституту моральної репутації, політичної культури) чи контролі за ними, нівелюючи їх антиолігархічну суть, перетворюючи в інструмент розправи з опозицією. Відтак логіка самоствердження олігархів через власне роздуте его (психічна інфляція за Юнгом) взаємопереплітає політичний егоїзм з правовим, інформаційним, управлінським і потребує їх когнітивного супроводу.

Управлінський олігархічний егоїзм – нездатність і небажання забезпечити соціальний, економічний, духовний розвиток українського народу, відсутність проектів загальноукраїнського єднання («Євро – 2012», «велике будівництво») – радше іміджеві та бізнес проекти, ніж ті, що згуртовують націю і ведуть до процвітання й добробуту кожної родини). Когнітивний егоцентризм спрямований на світоглядну легітимацію олігархату, чи у формі науково-раціонального або ж ідеологічного обґрунтування національної доцільності формування і підтримки ФПГ, чи у формі ток шоу на олігархічних ЗМІ, які роками радше маніпулятивно відводили вбік від суті проблем, штучно і цілеспрямовано роздуваючи суспільні пристрасті, ніж наближали до їх розуміння. Егоїзм чималого прошарку інтелектуальної олігархічної обслуги – те, без чого олігархічний егоїзм та егоцентризм не перетворяться в системоутворюючу домінуючу спотвореного розвитку. За неефективної й корумпованої (егоїстичної) бюрократії олігархи є організованою групою зі знаннями, як впливати на егоїзм інших і використовувати його з конкурентними перевагами для себе. Їх моральний егоцентризм знімає будь-які внутрішні моральні заслони. Чим потужніший егоцентризм, тим ймовірніше більший аморалізм, тим вища і масштабніша корупція, потужніший адмінресурс. Корупція, залучення адмінресурсу, залякування, фізична нейтралізація суперника – прийнятні методи комунікації в кризових ситуаціях утримання влади, особливо під час виборів. Натомість – менша управлінська, економічна ефективність, більша бідність, політична нестабільність, авторитаризм і недосяжність консолідованої демократії.

Всі ці види егоїзму є продуктами нищих рис его, обумовлені й підживлюються ними. Матеріалізуючи свій егоїзм, его само отримує від них підживлення, посилюючи психічну інфляцію владного олігархічного клану та опір йому як з боку конкуруючого клану, контреліти, так і громадянського суспільства. Психічна констеляція конфліктних енергій егоїзму ущільнює колективне психополе з великою напругою між полюсами

і високою ймовірністю екстеріоризації утиснутого психічного змісту у формі протестів, мітингів, демонстрацій, громадянської непокори. Великою є зваба олігархічної влади застосувати силу. З радикалізацією его опозиції це веде до сутичок, заворушень, протистояння, врешті, до війни.

Демократичні процедури – цивілізаційні засоби умиротворення колективного психічного збудження і раціоналізації приборкання егоїзму. Адже его демократично обмежується: 1) зовнішньо – правом голосу і свободою виборця, протидією его інших, авторитетом, демократичними правами, законом, нормами, демократичними правилами, процедурами, звичаями, настановами, інститутами, формальними і неформальними практиками, опором ненасилля, а в грубій, зазвичай, недемократичній формі – революціями, війнами; 2) або внутрішньо – а) більш високоорганізованою структурою в людині (самістю) при усвідомленні своєї «тіні», належній увазі самосвідомості до неї і бажанням її позбутися (здолати голови дракона і його самого в собі, що вимагає посиленої тривалої внутрішньої духовної роботи); б) світоглядом єдності громади, міра взаємної любові і довіри якої імпліцитно відображає іманентну міру співвідношення софійного (самості) та его в змісті психічного кожного/ої й експліцитно – міру солідарності в соціумі. Софійне начало утворює самоцінність людини як такої і турботу про ціле, а его – тільки власну самоцінність і центрування на собі. Як християнські чесноти, гідність і самоцінність людини, турбота про всіх – християнська підвалина західної демократії. Власне, інтегральна єдність екзогенних та ендогенних стримувачів егоїзму і зростання солідарності уможливує консолідовану демократію. Попри християнську ортодоксію, імперський роз'єднуючий характер московської церкви в Україні всупереч еднаючій суті християнства, холізм як постнекласичний світогляд так само, як і християнство, утворює всеєдність суцього, самоцінність людини, взаємозалежність всіх в єдиному бутті.

Тому соціальна суть демократії – в її спроможності консолідовано, на засадах синергії солідаризму і соціальної відповідальності: ставити межі для власного его; перевиховувати себе; давати простір більш високоорганізованій структурі в собі бачити перспективу синергії цілісності; враховувати інтерес іншого в функціональній єдності нашого цілого соборного «Ми». Відтак уможливується зростання рівня життя для всіх груп, як в розвинутих демократіях, особливо скандинавської соціал-демократичної моделі. Невипадковим протягом 30 років є замовчування в олігархічних ЗМІ переваг і досягнень скандинавської моделі (інформаційний егоїзм), як і усвідомлення польського досвіду, коли реформи правих лібералів врівноважувались соціальною політикою лібералізації та демократизації польськими соціал-демократами за президенства О. Квашневського (1995–2005 р.), пом'якшуючи транзит і сприйняття труднощів на шляху до консолідованої демократії.

В Україні бифуркаційна можливість врівноваження крену, заданого за першу каденцію Л. Кучми олігархічним трендом з формуванням ФПГ, не була реалізована під час парламентських 1998 р. та президентських перегонів 1999 р. З перемогою Л. Кучми 1999 р. олігархія укорінилась. Антиолігархічний потенціал був розпорошений зміщенням уваги з олігархічної природи режиму, кристалізованою в формальних і неформальних інститутах, на похідні проблеми з штучним підживленням розколів між лідерами та їх орієнтацією своїх прихильників на західний чи російський вектор.

Наступна олігархічна спроба гарантовано передати і зберегти владу 2004 р. наразилася на Помаранчеву революцію: на опір конкуруючих груп проти передачі влади донецькому клану; масові протести громадянського суспільства проти фальсифікацій підрахунку голосів; на початок масового прозріння суспільством неприйнятності способів здійснення влади режимом (вбивство Г. Гонгадзе, касетний скандал, отруєння В. Ющенко) і можливості його мирного усунення (політичний досвід акції «Україна без Кучми»); усвідомлене прагнення активом української громади необхідності приборкати егоїзм олігархії, її всевладдя; на консолідацію довкола опозиційного кандидата, який сприймався, окрім іншого, і як антиолігархічний. В психологічному відношенні, олігархічне і чиновницьке его наштовхнулось зовнішньо на індивідуальний, груповий опір інших его, колективний опір его громади, який підсвічувався зсередини ненасильницькими імпульсами цілісності самості з демократичною частковою видозміною егоїзму, його каналізацією в судову процедуру. Та глибокої трансформації психічного політичних акторів, як показав Євромайдан, не сталося. Его не справилось з тінню в собі. Софійні імпульси внутрішнього сотера не були почуті. Непогамоване циклічно вийшло на поверхню. Олігархічно-владний егоїзм переріс в трагедію.

Отже, напруга між енергіями групового егоїзму і соціуму процесуально виливається в психічне збурення в емоційних та ментальних енергополях акторів конфліктної взаємодії зі схильністю олігархії до силового розв'язання й пошуком союзників зовні, насамперед такої ж психоприроди. Такими сплесками в Україні були Помаранчевий та Євромайдан, з: виходом із надр психічного фобій олігархів втрати влади; оприявленням ціннісного конфлікту між олігархічною егоїстичною інтерпретацією лібералізму й демократії та сприйняттям громадянським суспільством суті й змісту демократії як сприяння можливостям свободи самореалізації з кумулятивним ефектом примноження добробуту для всіх; усвідомленням масовою свідомістю олігархічних фобій та способів елітарної влади опору назрілим змінам; увиразненням покладання донецького клану на відкриту та приховану підтримку путінського олігархічно-імперського авторитаризму, страх перед ним і залежність від нього.

Таким чином, інституціоналізація олігархії у формі кланово-олігархічного режиму є матеріалізацією групового егоїзму невеликого кола надбагатих в системі влади, яка, як зазначають дослідники, функціонально

забезпечує їм прийняття політичних рішень для доступу до економічних ресурсів, державного примусу щодо опонентів і домінуючого впливу на свідомість громадян в інтересах самозбереження, самовідтворення та панування в суспільстві. Така матеріальна конвертація психічного ресурсу егоїзму в зовні демократичні інститути формує корумпований простір піраміди мережі залежностей, з різким обмеженням можливості свободи самореалізації громадянина, громад, партій, навіть держави в разі відчуття олігархією своєї внутрішньої крихкості і пошуком зовнішньої підтримки подібним режимом.

Обмеження можливості свободи – наслідок і правового егоцентризму [14, с.18] олігархів. Позитивно ставлячись до приписів закону, гарантованих ним прав і свобод для себе та обмежень для потенційних суперників та опонентів, олігархи використовують їх як важіль в конкурентній олігархічній боротьбі. Логіка егоцентризму в олігархічній боротьбі з невідворотністю штовхає до створення і приведення до влади своїх партій, фракцій в парламенті, креатур на ключові посади, контролю за судовою гілкою.

Олігархічний егоцентризм має тенденцію до територіальної феодалізації кланів, з регіональними авторитарними режимами, всевладям місцевих неофеодалів (монопольне підпорядкування собі прокуратури, суду, поліції, органів самоврядування, бізнесу, державних підприємств), з приватними арміями, клонуванням князьків меншого рівня, виявляючи навіть в умовах екзистенційної війни крайній егоїзм, зі стимулюванням ідеологічної, за звичай проросійської ментально-мовної «винятковості» своїх регіонів як способу тиску на центр для забезпечення себе від законних дій центральної влади щодо своїх олігархічних зловживань на місцях і загалом в країні;

Український олігархічний егоцентризм у світоглядному-ціннісному відношенні зовнішньо-політично був зорієнтований радше на Росію, ніж на Захід, через свою: а) проросійську психологічну мовно-культурну ідентичність; б) можливість уникнення відповідальності за афери і корупцію в Україні, втікаючи в олігархічну Росію; в) острах долучення до західної демократії як ризик втрати «несподівано набутого бізнесу» (приклад П. Лазаренка); г) західні, вітчизняні санкції і правове переслідування щодо деяких акторів (І. Коломойський, Д.Фірташ). Тож олігархічна матриця має імперські психічні прив'язки – почуття вишості російського, підсвідома зневага до українського, сформована соціалізацією ще за «радянського інтернаціоналізму», і, водночас, потяг до західного істеблішменту, способу життя, проживання й навчання своїх дітей на Заході попри страх відкритості, прозорості, відповідальності, чесної конкуренції за демократії при орієнтації на Захід. І в цьому теж нецілісність їх психічного (психологічна прихильність до імперського і острах сваволі тирана, соціокультурне вrostання в Захід і острах перед демократією). Елітарна матриця олігархів та її прив'язки є похідними від імперської російсько-радянської матриці. Імперська матриця впливала на українську олігархічну і орієнтувала на Євразію в своїх практиках, де соціально і ціннісно-культурно близькі і ментально зрозумілі українським олігархам є російські олігархи – породження російського імперського колективного его. А своєю управлінською неефективністю олігархія підриває підвалини української громади та української держави, робить її вразливою перед імперськими зазіханнями Росії і несприйняття імперцями українців як окремої нації, їх нібито неспроможність розбудувати міцну демократичну самодостатню державу, й відповідно, переконуючи міжнародну спільноту в корумпованості і несуб'єктності України.

Відтак олігархічний егоцентризм, егоїзм не може не призводити до світоглядних, партійних, мовного, релігійного, ціннісних розколів і розмежувань у свідомості українських громадян з різними векторами політико-культурної орієнтації (європейський та євразійський) та політичної культури (патріархально-патерналістської та демократично-активістської). Все разом відображає моральний егоїзм олігархів, який власне є соціальним аморалізмом – деструктивним системоруїнучим чинником суспільної моралі, згубно впливаючи на аксіологічні паростки демократичних пріоритетів, стаючи перепорою для їх утвердження в груповій і масовій свідомості, й, відповідно, перепорою до консолідованої демократії як чітке дотримання демократичних правил, процедур з чесним веденням виборчих компаній, підрахунком голосів і передачею влади, в разі втрати довіри виборця, переможцю, навіть якщо це опозиція, яка обіцяє деолігархізацію.

Інструментальний набір егоїстичного впливу олігархів в ситуації конфлікту з владою чималий, зокрема включає: відключення або погрози відключення генеруючих енергію підприємств в піковий період, з раціоналізацією таких дій (ремонт, технічні приводи); банкрутство провідного банку, як у випадку з Приватбанком; збирання регіональних депутатів і формування регіональних сепаратистських структур («південно-східна українська автономна республіка» – ПСУАР, 2004 р.); нав'язування штучних інспірованих дискусій, референдумів, роздмухування пристрастей щодо мови (з русифікацією українців (культурно-мовний егоцентризм), утримування російськомовних ЗМІ, імперських наративів, контенту (шоу, фільми, продукти масової культури), переважне невикористання в побуті, сім'ї, в контактах з суспільством української мови, утвердження статусу російської як регіональної в 2012 р. за режиму В. Януковича), церкви (церковний егоїзм), орієнтації на схід чи захід; корумпування виконавчої, законодавчої («платні депутатські послуги»), судової гілки влади (підозра щодо корупційної зв'язки «олігарх – голова Верховного Суду» – можливо частковий прояв латентного і антиолігархічні паростки інституціоналізації демократії) з недовірою до неї і відмовою вирішувати міжолігархічні судові конфлікти в Україні; схильність шукати зовнішньої підтримки, найперше в олігархічній російській владі; залякування незгодних, антиконституційне насильство.

Таким чином, і на рівні еліт олігархи, як антидемократична еліта, зазвичай, не готові до демократичного консенсусу (харківські угоди, Євромайдан), і на рівні процедурному (підрахунок голосів 2004 р., ПСУАР 2004 р., дотримання демократичних правил і процедур), суб'єктивно-психологічному (замість утвердження демократичних цінностей, наміри ревізувати за сприятливих умов рішення суду, який присік олігархічний егоїзм; застосування грубої фізичної сили; трансляція в масову свідомість клієнтелізму, елітизму, тінізації доходів, підданського послуху, елітарної корупції і лобізму; зверхність над законом, черствість щодо прав громадян, соціальних насамперед, закритість і відстороненість від громадянського суспільства) та інституційному (опір і зволікання олігархічного режиму з формуванням антикорупційних органів, боротьба за вплив на Генпрокуратуру, на конкурсний відбір суддів, на вибудовування системи противаг і стримувань, тощо) олігархія є перепорою до консолідованої демократії.

Висновки. Егоцентризм і егоїзм є продуктами его. За його домінування в змісті психічного егоцентризмом і егоїзмом просякнута вся структура психічного. Саме його – продукт нецілісності свідомості. Зумовлюючи внутрішні конфлікти, егоцентрована свідомість стає агресивною щодо інших, вразливою через свою нецілісність щодо агресії більш агресивного.

Матрична нецілісність як іманентна природа психічного олігархів продукує закономірну онтологічну неякісність свідомості – олігархічний егоїзм та егоцентризм. Олігархізація – їх експліцитний вираз. Вона, як психічна епідемія, масштабується на весь соціум в екстеріоризованих формах економічного, соціального, політичного, управлінського, правового, психологічного, етичного, когнітивного, інформаційного, культурно-мовного егоцентризму і егоїзму на індивідуальному, груповому, соцієтальному та міжнародному суб'єктному рівнях з тенденцією переростання ситуативного в стійкий, локального у тотальний егоїзм в особі кланово-олігархічного режиму з захопленою державою, неофеодалним соціумом, імітаційною демократією, ідейним виправданням власної суспільної корисності.

Его олігархів задає олігархічну матрицю, яка раціоналізує їх егоцентричне світорозуміння, світовідчуття та світосприйняття. Через неї вони спотворено (власними ілюзіями – ілюзорно) бачать світ, нівелюючи розум всеєдності і соціальний інтелект, який бачить цілісну (холодну) єдність української громади. Задана олігархією егоцентрична матриця деформує всю систему відносин в українському соціумі, накладає свої проєкції на основні групи (підприємців, чиновників, суддів, політичний клас), формуючи відповідний тип олігархічної людини («зі всього прагне мати зиск і стягує статки» [12, с.252]), перешкоджаючи становленню демократичної політичної культури всіх груп суспільства, демократичного мислення, інститутів, норм, правил, процедур, цінностей, переконань, зразків поведінки, підриваючи віру громадян і політичних акторів в демократію, в чесність і дієвість правил гри, верховенство права, рівність перед законом, довіру один до одного. Це підриває державу і паростки демократії зсередини. А тому консолідована демократія за олігархічного режиму унеможливується внутрішньо як на рівні еліт, бо олігархи є антидемократичною елітою, так і на процедурному, суб'єктивно-психологічному та інституційному рівнях. Зовнішня підтримка олігархії додає їй міцності і самовпевненості.

Деолігархізація – необхідна умова можливості поступу до консолідованої демократії, соціального, психічного і ментального здоров'я українського соціуму, становлення європейської самоідентичності, долучення в якості демократії до європейської спільноти демократій з усвідомленим приборкуванням его і сходженням до більш високоорганізованих структур Духу в процесі екзистенційного виклику, пов'язаного з війною.

Перспектива досліджень – вияв можливостей демократії в нівелюванні егоцентризму та подоланні егоїзму при закономірному розвитку індивідуальності кожного в єдності єдиного буття.

Бібліографічний список:

1. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Метафізика економіки. Київ: Знання, 2007. 718 с.
2. Буркало В. Теософські ремінісценції буддо-християнської смисло-символічної сутності української казки про Кирила Кожум'яку / Innovative trends in science, practice and education. Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference Munich, Germany, February 22 – 25, 2022. С.439-443.
3. Віхров М. Прагматичний патерналізм. Як досвід і розрахунок відвертають українців від ліберальних реформ. Тиждень.ua. 6 червня 2018. URL: <https://tyzhden.ua/prahmatychnyj-paternalizm-iak-dosvid-i-rozrakhunok-vidvertaiut-ukraintsiv-vid-liberalnykh-reform/> (всі дати звернення:21.08.23).
4. Демократична ерозія. Що змушує слабшати демократії по всьому світу. Лекція професорки політології Сьюзен Стоукс. 22 жовтня 2022. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/demokraticzna-eroziya-shcho-zmushue-slabshati-demokratii-po-vsomu-svitu-leksciya-profesorki-politologii-syuzen-stouk>
5. Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2021. № 51. URL: [tps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text)
6. Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» / Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2021. № 51. URL: [tps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text)

7. Ковалевський В. О. Україна у режимі «capturestate»: причини, політична сутність, перспективи / Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні : монографія / авт. кол.: Г. І. Зеленько (керівник, наук. ред.), Т. А. Бевз, ін. К.: ІПіЕнД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2021. С.273-303.
8. Колодій А.Ф. «Олігархи» й «олігархат»: зміст понять та українська політична дійсність / Наукові записки. Том 19. Політичні науки. 2001. С.31-35.
4. Кононенко С. Суспільство і політика за умов олігархії. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2007. Вип. 36. С. 60 – 70.
9. Коржов Г. Олігархічна природа сучасного політичного режиму в Україні / Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2008. Вип. 3. С.103 – 117.
10. Маркіна І.А., Калініченко О.В., Лесюк В.С. Економічна нерівність: світовий досвід та особливості в Україні. Український журнал прикладної економіки. 2019 рік. Том 4. № 3. С.173–180.
11. Олігархічний український капітал. Аналітична записка / Центр економічної стратегії. Підготували: Д. Горюнов, Б. Прохоров, М. Самойлюк, В. Ноздрін. 29 листопада 2022. 101 с. URL: <https://ces.org.ua/oligarchic-ukrainian-capital-research/>
12. Платон. Держава. Київ, 2000. 355 с.
13. Поглиблення нерівності в доходах населення в умовах збройної агресії проти України. 23.05.2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pohlyblennya-nerivnosti-v-dokhodakh-naseleण्या-v-umovakh-zbroynoyi>
14. Тимошенко В. І. Деформація індивідуальної правосвідомості як передумова зловживання правом / Бюлетень Міністерства юстиції України. 2009. №3 (89). С.13 – 22.
15. Указ Президента України № 459/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2022 року «Про затвердження Положення про Реєстр осіб, які мають економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), порядок його формування і ведення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459/2022#Text> (дата звертання: 7.07.23).
16. Черенько Л.М. Модель рівня життя в умовах соціально-економічної нестабільності: монографія. К. : Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2021. 423 с.
17. Юнг К. Г. Аіон: Нариси щодо символіки самості / Пер. з нім. К. Котюк; наук. ред. укр. вид. О. Фешовець. Львів: Вид-во «Астролябія», 2016. 432 с.
18. Michaels K. Freedom from Ego Illusions. Kindle Edition, 2013. 250 p.
19. Michels R. Political Parties. A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy / Translated by Eden and Cedar Poul. Botoch Books. Kitchener, 2001. 245 p. URL: <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/michels/polipart.pdf>
20. Not Seeing the Forest for the Trees. URL: <https://ascendedmasterlight.com/ego2/>
21. Robert M. Wealth or income? URL: <https://thenextrecession.wordpress.com/2020/07/15/wealth-or-income/>
22. The human ego. URL: <https://ascendedmasterresources.com/who-you-are-main-page/219-2/>
23. What is the core of your (lower) being? URL: <https://ascendedmasterresources.com/who-you-are-main-page/what-is-the-core-of-your-lower-being/>
24. Your Christ self. URL: <https://ascendedmasterresources.com/who-you-are-main-page/your-christ-self/>
25. Your spiritual self. URL: <https://ascendedmasterresources.com/who-you-are-main-page/your-spiritual-self/>

References:

1. Bazylevych V.D., Ilin V.V. Metafizyka ekonomiky. Kyiv: Znannia, 2007. 718 s.
2. Burkalo V. Teosofski reministsentsii buddo-khrystyianskoi smyslo-symvolichnoi sutnosti ukrainskoi kazky pro Kyryla Kozhumiaku / Innovative trends in science, practice and education. Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference Munich, Germany, February 22 – 25, 2022. S.439-443.
3. Vikhrov M. Prahmatychnyi paternalizm. Yak dosvid i rozrakhunok vidvertaiut ukrainsiv vid liberalnykh reform. Tyzhden.ua. 6 chervnia 2018. URL: <https://tyzhden.ua/prahmatychnyj-paternalizm-iak-dosvid-i-rozrakhunok-vidvertaiut-ukrainsiv-vid-liberalnykh-reform/> (vsi daty zvernennia: 21.08.23).
4. Demokratychna eroziia. Shcho zmushuie slabshaty demokratii po vsomu svitu. Lektsiia profesorky politolohii Siuzen Stouks. 22 zhovtnia 2022. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/demokratychna-eroziya-shcho-zmushue-slabshaty-demokratii-po-vsomu-svitu-lektsiia-profesorki-politologii-syuzen-stou>
5. Zakon Ukrainy «Pro zapobihannia zahrozam natsionalnii bezpetsi, poviazanyim iz nadmirnym vplyvom osib, yaki maiut znachnu ekonomichnu ta politychnu vahu v suspilnomu zhytti (oliharkhiv)» / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2021. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>
6. Kovalevskiy V. O. Ukraina u rezhymy «capturestate»: prychny, politychna sutnist, perspektyvy / Zminy politychnykh rezhymiv i perspektyvy zmitsnennia demokratii v Ukraini : monohrafiia / avt. kol.: H. I. Zelenko (kerivnyk, nauk. red.), T. A. Bevez, in. K.: IPiEnD im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy, 2021. S.273-303.
7. Kolodiy A.F. «Oliharkhy» y «oliharkhat»: zmist poniat ta ukrainska politychna diisnist / Naukovi zapysky. Tom 19. Politychni nauky. 2001. S.31-35.
8. Kononenko S. Suspilstvo i polityka za umov oliharkhii. Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. 2007. Vyp. 36. S. 60 – 70.

9. Korzhov H. Oliharkhichna pryroda suchasnoho politychnoho rezhymu v Ukraini / Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». 2008. Vyp. 3. S.103 – 117.
10. Markina I.A., Kalinichenko O.V., Lesiuk V.S. Ekonomichna nerivnist: svitovy dosvid ta osoblyvosti v Ukraini. Ukrainsky zhurnal prykladnoi ekonomiky. 2019 rik. Tom 4. № 3. S.173–180.
11. Oliharkhichni ukrainsky kapital. Analychna zapyska / Tsentri ekonomichnoi stratehii. Pidhotuvaly: D. Horiunov, B. Prokhorov, M. Samoiliuk, V. Nozdrin. 29 lystopada 2022. 101 s. URL:<https://ces.org.ua/oligarchic-ukrainian-capital-research/>
12. Platon. Derzhava. Kyiv, 2000. 355 s.
13. Pohlyblennia nerivnosti v dokhodakh naseleння v umovakh zbroinoi ahresii proty Ukrainy. 23.05.2023. URL:<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pohlyblennya-nerivnosti-v-dokhodakh-naselennya-v-umovakh-zbroynoyi>
14. Tymoshenko V. I. Deformatsiia indyvidualnoi pravosvidomosti yak peredumova zlovzhvannia pravom / Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy. 2009. №3 (89). S.13 – 22.
15. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 459/2022 «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 chervnia 2022 roku «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Reiestr osib, yaki maiut ekonomichnu ta politychnu vahu v suspilnomu zhytti (oliharkhiv), poriadok yoho formuvannia i vedennia». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459/2022#Text>
16. Cherenko L.M. Model rivnia zhyttia v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti: monohrafiia. K. : Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy, 2021. 423 s.
17. Jung C. Aion: Researches into the Phenomenology of the Self / Per. z nim. K. Kotiuk; nauk. red. ukr. vyd. O. Feshovets. Lviv: Vyd-vo «Astroliabii», 2016. 432 s.
18. Michaels K. Freedom from Ego Illusions. Kindle Edition, 2013. 250 p.
19. Michels R. Political Parties. A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy / Translated by Eden and Cedar Poul. Botoch Books. Kitchener, 2001. 245 p. URL: <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/michels/polipart.pdf>
20. Not Seeing the Forest for the Trees. URL: <https://ascendedmasterlight.com/ego2/>
21. Robert M. Wealth or income? URL: <https://thenextrecession.wordpress.com/2020/07/15/wealth-or-income/>
22. The human ego. URL: <https://ascendedmasterresources.com/who-you-are-main-page/219-2/>
23. What is the core of your (lower) being? URL: <https://ascendedmasterresources.com/who-you-are-main-page/what-is-the-core-of-your-lower-being/>
24. Your Christ self. URL: <https://ascendedmasterresources.com/who-you-are-main-page/your-christ-self/>
25. Your spiritual self. URL: <https://ascendedmasterresources.com/who-you-are-main-page/your-spiritual-self/>

DOI 10.31558/2617-0248.2023.8.8

UDK 323:324:32.019.51:323.25(476)

TELEGRAM CHANNELS AS TOOLS OF STRATEGIC COMMUNICATION: A STUDY ON UKRAINE'S MEDIA LANDSCAPE DURING THE WAR

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-6425>

Natalina N. O., Ph.D. in Political Science, Assistant Professor at the Vasyl' Stus Donetsk National University

The evolution of Ukraine's state strategic communications system gained momentum following the annexation of Crimea and the onset of Russian aggression in 2014. By February 2022, this framework had been both codified and institutionalised. This article delves into the transformative trends observed after the onset of the full-scale war. These include a personal approach in state communication, accentuated by President Zelenskyy's leadership; shifting the weight of institutional communication to security and law enforcement agencies; an amplified public trust in the military and volunteers; and the emergence of novel national metanarratives and symbols. Parallely, there is a notable augmentation of governmental oversight on conventional media, aimed at countering both oligarchical and pro-Russian predispositions. Simultaneously, there was a discernible migration of audiences from television to state-unregulated mobile media platforms.

Recent 2023 studies indicated that most Ukrainians now source their news from social media and messaging apps, with Telegram emerging as a predominant force within the media sphere. This paper offers a comprehensive analysis of this media platform's impact, focusing on its challenges